Dosentti (FT) Ismo Björn Joensuu 15.11.2022

Itä-Suomen yliopisto

Karjalan tutkimuslaitos

ismo.bjorn@uef.fi

044 0494 851

Lausunto

Kanalaisaloite (KAA 1/2022) Kaivostoiminnalle RAJAT

Kiitän eduskunnan talousvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto kansalaisaloitteesta malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta kokonaan kiellettyjen alueiden perustamiseksi.

Lakiehdotus on oikeansuuntainen, mutta se ei ratkaise tai poista kaivostoiminnan keskeistä ongelmaa: **käyttää vesistöjä viemäreinä**. Vihreä siirtymä ei saa tarkoittaa Suomessa ruskeaa vettä.

Lakiehdotus kertoo huolesta, joka kohdistuu nykyisen kaivostoiminnan vesistöille asettamaan uhkaan. Ehdotus täsmentää ja kohdentaa suojelun tarvetta eri tavoin rajatuille alueille, mutta se jättää suurimman osan maasta ja vesistöistä kaivostoiminnan käyttöön. Lakiesitys liittyy osaltaan sekä nykyisen kaivoslain että luonnonsuojelulain uudistamistarpeeseen, mutta se ratkaisisi vain osin keskeisen kysymyksen puhtaasta vedestä. Kaivostoiminta pilaa pohja- ja pintavedet paikallisesti, mutta se vaarantaa vedet myös sijaintipaikkakuntaansa kauempana. Esimerkiksi uusi Outokumpuun suunniteltu kaivos kertoo pumppaavansa jätevetensä naapurikunnan Liperin puolelle Saimaan pohjoisimpaan lahteen Heposelkään.

Euroopan unionin tavoittelema vihreä siirtymä perustuu uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöön. Akkumineraalien saannin paine kohdistuu Suomeen, josta uskotaan löytyvän hyödyntämättömiä malmivaroja. Suomen kaivoslaki tarjoaa kansainvälisille kaivosyrityksille otollisen maaperän.

Akkumineraalien osuudet malmeissa ovat häviävän pieniä, joten luonnolle haitallista sivukiveä ja rikastushiekkaa syntyy runsaasti. Kaivoksista saatava lyhytaikainen kansallinen hyöty kääntyy kasvavien kaivosjätteiden vuoksi pitkäaikaiseksi kansalliseksi tappioksi. Louhitun maaperän jälkeen jää paikallisesti pilattu alue ja alueellisesti tuhoutunut vesi. Kun kansainväliset kaivosyritykset jättävät jälkeensä tyhjennetyn kaivosalueet, pilatut vedet ja jälkityöt sekä seurannan kansallisesti hoidettavaksi, on kysyttävä, onko kansallinen lyhytaikainen hyöty kaivoksesta arvokkaampi kuin siitä koituva ikiaikainen haitta.

Maan jakaminen kaivostoiminnalta suojeltuihin ja alueisiin, joilla kaivoistoiminta on sallittua, on lyhytaikainen ratkaisu. Se ehkäisisi kaivostoiminnan haittavaikutuksia rajoitetusti, mutta se ei pakota kaivosteollisuutta kehittämään ympäristötekniikkaansa.

Listassa mainitut alueet ovat toisistaan poikkeavia ja eri tarkoituksiin perustettuja. Uuden rajoituksen lisääminen, tässä tapauksessa kaivostoiminnan kieltäminen, kunkin alueen alkuperäisen tarkoitusperän rinnalle, ei ole toimiva ratkaisu. Vaikka tarkoitus on hyvä, niin kyse on periaatteesta ja peloista, jotka tulisivat jatkossa kohdistumaan muihin tavalla tai toisella perustettaviin erityisalueisiin. Tultaisiinko myös niihin tulevaisuudessa liittämään rajoitteita, joista ei perustamisvaiheessa sovittu. Tämä koskee myös maanomistajan oikeuksia.

Lakiehdotuksen ajatus säätää lailla erilaisten alueiden sulkeminen kaivostoiminnan ulkopuolelle on mahdollista tehdä poliittisella päätöksellä. Yhtä helppoa on purkaa tuo päätös ja avata eri alueet kaivostoiminnalle tulevaisuudessa.

Saamelaisten kotiseutualue on kulttuurisesti, poliittisesti ja hallinnollisesti hankala ja epämääräinen käsite. Siihen liittyvät kansainvälisen politiikan, alkuperäiskansojen oikeuksien ja määrittelyjen mukanaan tuomat kysymykset ja rajanvedot, joissa joku ottaa puhevaltaa ja käyttää sitä omilla perusteillaan. Kysymys on siitä, kenen ääni lopulta kuuluu, ja kenen jää kuulematta.

Lakiehdotuksen tarkoitus suojella edes osa Suomesta kaivosten haittavaikutuksilta on hyvä, mutta puhdasta vettä se ei riitä suojelemaan kuin rajatulla alueella.

Tulevaisuudessa puhdas vesi tulee olemaan mineraaleja tärkeämpi luonnonvara. Veden suojelemiseen ja vaalimiseen kannattaa ja pitää suhtautua suurella vakavuudella.

Ismo Björn